

І РОЗДІЛ ІСТОРІЯ ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦТВА, АРХЕОЛОГІЯ, КРАЄЗНАВСТВО ТА ЕТНОГРАФІЯ

В.Ю.МУРЗІН

ПРО СТАН ОХОРОНИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Перш за все слід зазначити, що найбільш тривалий період історії стародавніх людностей України та процес розвитку їхньої культури вивчається, головним чином, за даними археологічної науки, а до початку I тис. до н.е. археологічні пам'ятки є єдиним джерелом для дослідників давнини.

Треба наголосити, що археологічні пам'ятки України є невід'ємною складовою нашої та загальнолюдської культурно-історичної спадщини. Вони поділяються на нерухомі (первісні стоянки, поселення, городища, поховальні пам'ятки та ін.) та рухомі (тобто комплекси чи окремі археологічні знахідки знарядь праці, зброї, творів стародавніх митців тощо) об'єкти.

На жаль, вони є досить вразливими для негативного зовнішнього впливу - природного, а також унаслідок господарчої діяльності або незаконних розкопок. Цей суттєвий момент поглиблюється ще й тим, що втрата археологічних об'єктів є не відтворюваною, а отже не виправною для нашого історико-культурного багатства.

Саме тому у 2004 року був прийнятий Закон України "Про охорону археологічної спадщини", у котрому розроблені певні механізми збереження археологічних пам'яток та передбачена відповідальність за порушення вимог даного законодавчого акту.

Слід зазначити, що на території нашої області виявлені численні археологічні пам'ятки самих різних епох – від раннього палеоліту (близько 1 млн. років тому) до золотоординської включно. Значна кількість їх вже повністю або частково досліджена. Ми не маємо можливості докладно розповісти про них усіх, тому нагадаємо лише про самі визначні.

Безумовно, пам'яткою світового значення є Кам'яна Могила поблизу м.Мелітополь, у численних гротах якої виявлені наскальні зображення починаючи від епохи пізнього неоліту – наприклад, у гроті Чаклуна (Рис. 1) до епохи бронзи включно.

На щастя, Кам'яна Могила є зараз Державним історико-археологічним музеєм-заповідником, що гарантує збереженість одного з самих відомих історико-культурних об'єктів, котрі знаходяться на території Запорізької області.

Інакше складається доля другої видатної археологічної пам'ятки нашого краю, котра зберегла сліди стародавньої культури різних племен і народів, які мешкали на півдні сучасної України протягом тисячоріч. Як і Кам'яна Могила, Мамай-Гора та прилегле до неї урочище Мамай-Сурка є помітними у ландшафтному відношенні точками серед навколишнього степу. Мамай-Гора велично висилася над водами р.Конка. Тому не дивно, що ця домінуюча висота стала місцем останнього притулку для багатьох поколінь степовиків. Найбільш ранній серед виявлених тут могильників відноситься ще до часів неоліту, а самий пізній - до доби середньовіччя. Проте, після створення Каховського моря, схили Мамай-Гори безперервно руйнуються.

Вже майже 20 років тут працює археологічна експедиція Запорізького Національного Державного університету, котру очолює Г.М.Тощев. Саме зусиллями цього колективу, основу якого складають студенти історичного факультету, що проходять археологічну практику, досліджено численні поховання різних епох, матеріали котрих були таким чином збережені для науки.

Але головною культурною особливістю Запорізького краю як складової частини степової території є, безперечно, кургани. Розкидані групами та поодинокі, невисокі, споруджені над могилами рядових общинників, та справжні велетні, що височать над похованнями степових аристократів, вони вже давно стали невід'ємною частиною нашого

ландшафту, що історично складався з IV тис. до н.е. Саме вони зберігають у собі різноманітне начиння, котре свідчить про побут та культуру давніх мешканців степів різних часів – від племен перших скотарів доби меді-каменю (енеоліту) до половців.

Зокрема це кургани перших кочовиків степу – кіммерійців, де виявлені й чудові золоті прикраси (Рис. 2-3).

Найбільш відомі у наших степах кургани скіфів, що припадають на період найвищого розквіту скіфської держави (IV ст. до н.е), котра об'єднала під егідою кочовиків різні за походженням племена та народи Північного Причорномор'я.

Це і поховання рядових кочовиків з досить скромним інвентарем, які становлять понад 60% усіх скіфських могил. Більш багаті поховання родової аристократії, до яких відноситься, зокрема курганний могильник в урочищі Носаки. У його похованнях крім наступальної зброї часто зустрічається захисний обладунок, коштовні прикраси (персні, гривні, золоті платівки, що прикрашали одяг, низки золотих намистин). У кількох могилах виявлені супроводжуючі поховання людей та бойових коней.

Справжніми скарбницями є кургани вищої скіфської аристократії, представники якої, як ми можемо здогадуватися, належали до правлячого царського роду. На території Запорізької області серед таких пам'яток найбільш відомі кургани IV ст. до н.е. Гайманова Могила поблизу с.Балки, Велика Цимбалка поблизу с.Велика Білозерка, Мелітопольський та Бердянський.

Вони відомі широким колам любителів історії перш за все за найбільш яскравими знахідками. Так, у кургані Гайманова Могила знайдена срібна чаша (Рис. 4) з рельєфними зображеннями скіфських вельмож, одяг яких плакований золотом, що створює ефект багатокольорової об'ємної картини, а у кургані Велика Цимбалка – золотий кінський налобник (Рис. 6) з тисненим зображенням зміїногої богині, яка за однією з легенд [Геродот, IV, 8-10] була прародительницею скіфів. З Мелітопольського кургану походить золота оббивка горита (футляр для лука та стріл) з рельєфними зображеннями сцен із життя славнозвісного Ахілла (Рис. 5). “Родзинкою” Бердянського кургану є чудовий набір зброї, золотих прикрас кінської вузди (Рис. 7) та дерев'яні чаші, окуті золотими платівками.

Але навіть на тлі цих видатних пам'яток виділяється особлива група курганів верховних володарів Скіфії, які за своїми розмірами (їх висота близько 20 м.) та розкішню поховального інвентарю практично не мають собі рівних у Європі. Це кургани Чортомлик та Олександропольській у Дніпропетровській області, Огуз у Херсонській та Солоха у Запорізькій поблизу с.Велика Знамянка.

Центр насипу кургану Солоха висотою близько 19 м., був розкопаний у 1912-1913 рр. петербурзьким професором М.І.Веселовським, який виявив тут два поховання. Найбільш визначні знахідки були зроблені у боковій могилі. Серед них світової слави здобув золотий гребінець (Рис. 8), прикрашений фризом у вигляді скульптурної групи, що відтворює смертельну сутичку трьох скіфів – одного вершника та двох піших. Сцена сповнена динамізму, а деталі одягу та озброєння бійців виконані ретельно та реалістично.

Епоха середньовіччя також полишила по собі у запорізьких степах чимало визначних пам'яток. Це був період, коли зі сходу послідовно котилися хвилі різних тюрко-, а потім і монголомонових кочовиків. Про усі ці пам'ятки розповісти неможливо, але згадаємо лише про кілька з них.

Так, на території поблизу Мамай-Гори досліджується могильник Мамай–Сурка (вже відкрито понад тисячу поховань), що датується золотординською епохою.

Але найбільш відомими пам'ятками доби середньовіччя у нашому краї є так званий Вознесенівський скарб та поховання половецького хана у Чингульському кургані.

Вознесенська знахідка була зроблена у 1930 р. на території сучасного м.Запоріжжя (поблизу нинішньої телебашти). Тут були виявлені залишки військового табору, оточеного невисоким валом. У межах цього простору було відкрито колективне поховання, здійснене за обрядом трупоспалення. У могильній ямі було знайдено величезну кількість речей, складених купою, та проткнутих трьома шаблями. Речі були сплавлені у сильному вогні. Серед них було 58 стрепен, 40 вудил, золоті окуття від шабел та кинджалів тощо. Найбільш цікавими були

срібні фігурки орла та лева, що служили навершнями військових знамен візантійських легіонів. Фігурка орла (Рис. 9) зараз зберігається у Запорізькому історико-краєзнавчому музеї.

Чигульський курган (від назви р. Чингул, на високому березі котрої він знаходився) було досліджено у 1981 р. поблизу с. Заможне Токмакського району. Сам курган було споруджено за доби ранньої бронзи. Пізніше на цьому кургані була зроблена усипальниця половецького хана, який жив у другій третині XIII ст.

Дуже цікавою є географія речей, що супроводжували покійного. Це візантійські каптани, шолом роботи давньоруських майстрів (Рис. 10), вироби ремісників Західної Європи та Сирії.

Таким чином, ми розглянули найбільш відомі археологічні пам'ятки у Запорізькій області. Більшість з них вже повністю досліджені. Проте на території нашого краю є ще тисячі археологічних об'єктів, котрі ще не стали предметом уваги науковців.* Тому найголовнішим завданням є збереження цих мовчазних свідків сивої давнини для наступних поколінь.

Згідно Закону України “Про охорону археологічної спадщини” вони є невід'ємною частиною нашого культурно-історичної багатства.

Дії, спрямовані на руйнування цих пам'яток чи їх пограбування, призводять до непоправних наслідків. Якщо розкрадання державного чи приватного майна, яких би великих розмірів воно не сягало, врешті решт можна подолати, то кожна археологічна пам'ятка є унікальною, котру відновити практично неможливо. Це положення чітко зафіксоване Законом України “Про охорону археологічної спадщини” від 18 березня 2004 р. Зокрема у преамбулі до закону зазначається, що археологічні пам'ятки належать “до вразливого та не відновлюваного джерела знань про історичне минуле”.

Згідно даного закону “археологічна спадщина України (далі – археологічна спадщина) – сукупність пам'яток археології, що перебувають під охороною держави, та пов'язані з ними території, а також рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об'єктів археологічної спадщини”.

Відповідно до розділу II закону, що розглядається, “Державне управління у сфері охорони археологічної спадщини покладається на Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини та інші уповноважені органи охорони культурної спадщини”.

Нині таким центральним органом є нещодавно створена Державна служба охорони культурної спадщини. Її Управління та Відділи мають бути створені в Автономній Республіці Крим, областях України, містах республіканського підпорядкування Києві та Севастополі та усіх районах. Зараз існують вже 8 відповідних територіальних структур. На жаль, у інших регіонах ще діють обласні інспекції по охороні культурних пам'яток, що не мають чітко визначених владних функцій.

На жаль, як зазначалося вище, археологічні пам'ятки становлять собою досить вразливий об'єкт, на збереженість котрого впливає ціла низка негативних чинників. Серед них основними, як ми вже згадували, є природні (наприклад, розмивання водою археологічних пам'яток, розташованих по берегах річок та водоймищ) господарчі (головним чином оранка археологічних об'єктів) та незаконні розкопки (так звана “чорна археологія”) найчастіше – з корисною метою.

Згідно Закону, що розглядається, його положення опираються на Конституцію України, де проголошено: “Культурна спадщина охороняється законом...” (ч.4 ст. 54) та “Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду ... культурній спадщині...” (ст. 66), Земельний кодекс України, Закон України “Про охорону культурної спадщини” від 8 червня 2000 р.,¹ міжнародні договори України з питань охорони археологічної спадщини та інші нормативно-правові акти України.

Розглянемо ситуацію, що склалася у справі охорони археологічних пам'яток у

* Взагалі суцільні розкопки археологічних пам'яток є недоцільними. Адже нині накопичений величезний археологічний матеріал, що вимагає у першу чергу його повного вводу до наукового обігу. Розкопки археологічних об'єктів виправдана тоді, коли останнім загрожує можливість знищення, наприклад під час будівництва.

Запорізькій області.

Щодо природної руйнації, то значної шкоди археологічним об'єктам завдає їх розмивання водами Каховського водосховища. Серед найбільш відомих є вже згадуваний комплекс на Мамай-Горі, городища, поселення та могильники різних епох на Лисій горі що поблизу м.Василівка, ґрунтовий могильник скіфо-сарматської доби поблизу с.Скелькі тощо. Зрозуміло, захистити їх усіх від розмивання за допомогою опорних стін є нереальним. Тому єдиний вихід полягає у створенні досить потужних експедицій з фінансуванням за рахунок держбюджету або за рахунок коштів власників археологічних об'єктів та благодійних внесків і інших джерел, які не заборонені законодавством України. Це б дало можливість повного дослідження пам'яток, котрим загрожує руйнація. Ті експедиції, які працюють зараз – Запорізького університету на Мамай-Горі та Запорізького історико-краєзнавчого музею біля с.Скелькі ґрунтуються, головним чином, на ентузіазмі співробітників, а кошти, які є у їхньому розпорядженні, не дозволяють орендувати землерийну техніку, автотранспорт та купувати необхідне обладнання.

Найбільшої шкоди археологічним об'єктам у нашій області безперечно завдає господарча діяльність. Треба зазначити, що ситуація з охороною археологічних пам'яток в Україні докорінно змінилася в зв'язку з переходом земель сільськогосподарського призначення у приватне володіння. А саме на таких землях знаходиться значна частина археологічних пам'яток, зокрема майже усі кургани, які ніколи не споруджувалися у низинах або заплавах річок. Ця проблема мала б бути вирішена змінами у ст. 118 Земельного кодексу України, котра, згідно ст. 3 прикінцевого розділу Закону України “Про охорону археологічної спадщини”, має передбачати погодження проекту відведення земельної ділянки з органами охорони культурної спадщини. Проте ця вимога виконується ще у недостатній мірі. Так, на території Запорізької області нині перебуває на державному обліку понад 5980 археологічних пам'яток, що визначає площу земель історико-культурного призначення – 5 633, 83 га. Нині виведено із землекористування лише 161, 46 га. Наприклад, у Запорізькому районі виведено 0,5 га, а по розрахункам фахівців потрібно вивести не менш 78 га.* Це призводить до знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини (щонайменше дві третини археологічних пам'яток, що перебувають на державному обліку знаходяться під оранкою), тобто підпадає під дію ст. 298 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) у новій редакції (Див. статтю 3 прикінцевого розділу Закону України “Про охорону археологічної спадщини”). Згідно ч.1 ст. 298 КК умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини, що є злочином проти суспільної моральності у сфері духовного та культурного життя, караються штрафом до ста неоподаткованих мінімумів або позбавленням волі на строк до трьох років. Незважаючи на передбачені досить суворі санкції, неодноразові звернення Запорізької обласної інспекції по охороні пам'яток історії та культури до судових інстанцій, оранка курганів, навіть тих, на яких були встановлені охоронні знаки, не припиняється. Це свідчить як про правовий нігілізм значної частини населення, так і про не усвідомлення землекористувачами значення об'єктів історико-культурної спадщини.

Ще більш значні покарання – позбавлення волі на строк до п'яти років, передбачені за знищення, руйнацію або пошкодження пам'яток національного значення (ч.2. ст.298 КК). Їхній статус обумовлений “Положенням про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання України”, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2001 р. за №1709.

До пам'яток національного значення на території нашої області відносяться зокрема кургани Канат-Могила у Бердянському районі та вже згадувана Солоха. Для повної збереженості першого з них потрібно вилучити з землекористування площу 6,8 га, а вилучено лише 0,45 га. Навкруги кургану Солоха розташований пов'язаний з ним скіфський курганний могильник. Незважаючи на те, що з 1994 р. ставиться питання про необхідність розглядати

* Дякую завідувачу відділом Обласної інспекції по охороні пам'яток історії та культури А.Г.Плешівенко за наведену тут і далі інформацію.

курган Солоха та оточуючи кургани як єдиний комплекс (ансамбль), та вивести із землекористування не тільки Солоху, а й інші кургани, останні продовжують оратися. Внаслідок цього у 1967 р. було помітно 65 насипів, у 1987 – 36, а нині – лише 16.

Безумовно, наведені дані свідчать про недостатній контроль з боку обласної та районних прокуратур за дотриманням основних вимог Закону України “Про охорону археологічної спадщини”.

До компетенції ОВС відноситься розслідування кримінальних справ, пов'язаних з так званою “чорною археологією”.

Згідно Закону України “Про охорону археологічної спадщини” (ст. 10, 12) право на проведення наукових досліджень археологічної спадщини надається виключно професійним археологам з дозволу центрального органу виконавчої влади в сфері охорони культурної спадщини при наявності у нього відкритого листа – документа, що підтверджує його кваліфікацію, який видається Інститутом археології НАН України. Усі інші роботи на археологічних об'єктах є незаконними, а у випадку коли вони пов'язані з пошуком рухомих археологічних об'єктів, ці роботи підпадають під дію ч.3 ст. 298 КК, де передбачається покарання позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. Цей злочин відноситься до особливо кваліфікованих і може розглядатися не тільки за ст. 298 КК, а й як посягання на власність.

Так, вперше у Законі “Про охорону археологічної спадщини” (ст. 10) визнаний незаконним пошук без наявності відкритого листа археологічних предметів за допомогою металодетекторів та інших приборів. На жаль, цей вид порушень, котрий набув зараз на Україні значного поширення, дуже важко зафіксувати, оскільки такі дії “чорних археологів” практично не полишають по собі слідів. Нижнє Подніпров'я з його численними поселеннями та городищами доби металів, особливо пам'ятки осілости від ранньої залізної доби до золотоординських часів включно, надає широкі можливості для таких пошуків.

Влітку 2005 р. під час роботи з металошукачем на пошкодженій ділянці Кам'янського городища скіфської доби, більша частина котрого зруйнована при забудові м.Кам'янка-Дніпровська, були затримані мешканець м.Запоріжжя та два мешканці с.Велика Білозерка. Але у порушенні кримінальної справи було відмовлено, оскільки у даному місці був відсутній охоронний знак. Проте відсутність охоронного знаку на окремій ділянці Кам'янського городища, про яке неодноразово розповідалося у науково-популярних книжках, газетних статтях та телевізійних передачах не могла послужити, на нашу думку, причиною для припинення кримінальної справи.

Значної шкоди археологічним пам'яткам завдають також незаконні розкопки. У нашій області вони здебільшого провадяться на стародавніх курганах. Якщо навіть враховувати, що недосвідчений розкопщик тільки випадково може виявити поховання та знайти у ньому цінні речі, грабіжницькі шурфи руйнують курганний насип, який є пам'яткою стародавньої архітектури. Сліди таких розкопок виявлені у Запорізькому, Каменсько-Дніпровському, Орехівському, Мелітопольському районах зокрема під час перевірок, організованих обласною інспекцією по охороні пам'яток історії та культури спільно із Запорізьким УБЕЗ. Проте нам відомо лише про одну доведену до кінця кримінальну справу - за незаконні розкопки кургану на Мамай-Горі мешканець с.Велика Білозерка був засуджений до 6 місяців позбавлення волі та штрафу у розмірі 7 500 гривень.

Безумовно, “чорна археологія” нині є відносно новим видом злочинної діяльності. Як слушно зауважує один з визначних фахівців у галузі юридичної деонтології С.С.Сливка, одним з негативних чинників у роботі юриста є небажання змінити власну думку навіть незважаючи на зміни у законодавстві. Саме тому усвідомлення неповторності нашої культурно-історичної спадщини вкрай необхідно правоохоронцям, особливо майбутнім, оскільки, можливо, у подальшому, в рамках виконання своїх службових обов'язків, їм доведеться займатися розслідуванням кримінальних справ у сфері порушення Закону України “Про охорону археологічної спадщини”.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко В.М. Кам'яна Могила.- К., 1986; Михайлов Б. Кам'яна Могила.- К., 2003.
2. Андрух С.И., Тощев Г.Н. Мамай-Гора.- Кн.1.- Запорож'є, 1998; Андрух С.И. Мамай-Гора.- Кн. 2.- Запорож'є, 2001; Андрух С.И., Тощев Г.Н. Могильник Мамай-Гора.- Кн.3.- Запорож'є, 2004; Ельников М.В. Средневековый могильник Мамай-Сурка.- Запорож'є, 2001.
3. Бунятян Е.П. Методика социальных реконструкций в археологии. На материалах скифских могильников IV – III вв. до н.э.- К., 1985.- С.93-95.
4. Бидзиля В.И., Болтрик Ю.В., Мозолевский Б.Н., Савовский И.П. Курганный могильник в уроч.Носаки // Могильники Рясные Могилы и Носаки.- К., 1997.- С.61-158.
5. Бідзіля В.І. Дослідження Гайманової Могили.- Археологія.- Вип.1.- 1971.- С.44-56.
6. Отчет археологической комиссии.- 1867.- С.XIX; 1868.- С.XIV, сл.
7. Тереножкин А.И., Мозолевский Б.Н. Мелитопольский курган.- К., 1988.
8. Мурзін В.Ю., Чередниченко М.М. Основні результати дослідження Бердянського кургану.- Археологія.- №1.- 1996.- С.69-77; Мурзін В.Ю., Фіалко О.Є. Архітектура Бердянського кургану.- Археологія.- №2.- 1998.- С.82-93; Мурзін В.Ю., Фіалко О.Є. Зброя з Бердянського кургану.- Археологія.- №3.- 1998.- С.103-112.
9. Алексеев А.Ю., Мурзин В.Ю., Ролле Р. Чертомлык (Скифский царский курган IV в. до н.э.).- К., 1991; Rolle R., Murzin V.Ju., Alekseev A.Ju. Königskurgan Certomlik. – Bd. 1, 2, 3.- Mainz, 1998.
10. Древности Геродотовой Скифии.- Т.1.- 1866.- С.1-25.
11. Отчет археологической комиссии.- 1891.- С.72; 1892.- С.2; 1893.- С.7; 1894.- С.9, сл., 62, сл.; 1903.- С.166.
12. Манцевич А.П. Курган Солоха.- Л., 1987.
13. Грінченко В.А. Пам'ятка VIII ст. коло с.Вознесеновки на Запоріжжі. -Археологія.- Т.3.- 1950.- С.37-63.
14. Отрощенко В.В., Рассмакин Ю.Я. Половецкий комплекс Чингульского кургану.- Археологія.- Вип. 53.- 1986.- С.14-36.
15. Урядовий кур'єр.- 2004.- №81.
16. ВВР.- 2000.- №39.
17. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Відповідальний редактор С.С.Яценко.- К., 2005.- С.616.
18. Зазн. пр.- С.617
19. Південна Зоря. Азовський вісник. 06.03.2001.
20. Сливка С.С. Юридична деонтологія.- К., 2001.- С.38.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

Рис. 1. Зображення у гроті чаклуна (за В.М.Даниленко).

Рис. 2. Золота підвіска з кургану Висока Могила.

Рис. 3. Золоті речі кіммерійського часу.

Рис. 4. Срібна чаша з кургану Гайманова Могила.

Рис. 5. Окуття гориту з Мелітопольського кургану.

Рис. 6. Золотий налобник з Великої Цимбалки

Рис. 7. Золоті прикраси вузди з Бердянського кургану.

Рис. 8. Золотий гребінь з кургану Солоха.

Рис. 9. Срібний орел з Вознесенівського скарбу.

Рис. 10. Шолом з Чингульського кургану.

І.І. ЛИМАН

РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ ЛАВ ЧЕРНЕЦТВА ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ МОНАСТИРІВ (1775 – 1861)

Секуляризаційні процеси, посилення впливу держави на внутрішньоцерковне життя, особливості історичного розвитку і традиції південноукраїнського регіону значною мірою вплинули на положення чорного духовенства, яке знаходилося на Півдні. Не зважаючи на те, що за своєю природою чернече життя передбачало відстороненість від світу, замкненість, чернецтво не просто відчувало на собі трансформації суспільно-політичної, економічної і духовної ситуації, але і саме виступало і суб'єктом, і об'єктом змін. Місце, яке відводилось державою церкві, передбачало активне включення святих обителів та їхніх насельників у справу духовного „окормлення” віруючих, що, в свою чергу, передбачало чисельні напрямки взаємодії монастирів із зовнішнім світом. У той же час, інтереси тієї ж державної політики не мали на увазі нівелювання окремішності чернецтва не лише по відношенню до мирян, але і по відношенню до інших груп духовенства. Державна влада усвідомлювала, що без підтримання ореолу корпоративності, замкненості, без селективності складу, специфічності статусу чорне духовенство не буде мати авторитету серед мирян і не зможе ефективно виконувати функції, які на нього покладались. Тож держава свідомо йшла на збереження рис окремішності чернецтва.

Тривалий час на заваді вивченню чернецтва як окремої групи духовенства півдня України, члени якої, з одного боку, мали між собою чимало спільного, обумовленого саме корпоративністю групи, а з іншого, не становили собою монолітної маси, відрізняючись статусом в залежності не тільки від посади, але і від місця перебування та цілого ряду інших факторів, заважала історіографічна традиція. Адже більшість досліджень, які стосувались чернецтва, належали до однієї з двох протилежних за своїми підходами груп. Роботи першої групи являють собою нариси з історії окремих південноукраїнських монастирів, у яких життя обителів розглядається переважно як унікальне явище, без співвідношення із ситуацією у інших монастирях регіону. Позиція ж авторів праць, що належать до другої групи, прозора відбита в твердженні Г. Прошина, згідно з яким для того, щоб розібратись у православному чернецтві, зовсім не потрібно вивчати цілі бібліотеки праць, адже будь який більш чи менш великий монастир увібрав у себе все, що характерне для інших [1.-С.9]. Тож узагальнення робились без застережень, без глибокого дослідження положення чернецтва в окремих обителях. Вадою багатьох робіт цієї групи є і те, що статус чорного духовенства подається